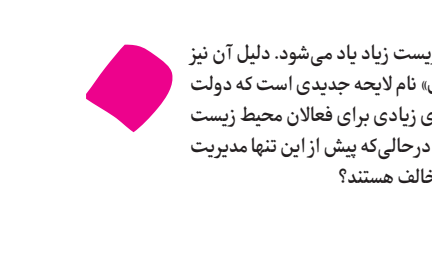

عکس: زینب‌الداری، تبرا

نگاهی به یک لایحه که می‌گویند وزارت نیرو را صاحب رودخانه‌ها و بسترهایشان می‌کند و گلایه‌های کارشناسان محیط زیست

مدیری که می‌خواهد مالک شود؟

فرزانه احمدی: از سیل نوروز ۹۸ که شادی عید را برای ۲۵ استان به بحران تبدیل کرد و ۸۶ نفر را به کام مرگ فرستاد، این روزها بین فعالان محیط زیست زیاد یاد می‌شود. دلیل آن نیز لایحه‌ای است که دولت به مجلس فرستاده و می‌گوید هدفش جلوگیری از وقوع چنین سیل‌هایی است. «حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل» نام لایحه جدیدی است که دولت به دنبال داشته است. خلاصه این لایحه آن است که بعد از تصویب آن، رودخانه‌ها و بسترشان در مالکیت وزارت نیرو با صدور سند قرار می‌گیرد؛ درحالی‌که پیش از این تنها مدیریت منابع آبی با این وزارتخانه بود و حق مالکیتی برای آن در میان نبود. اما چرا دولت به دنبال چنین اختیاری است و چرا فعالان محیط زیست با آن مخالف هستند؟

نهاد فنی و مهندسی مانند وزارت نیرو، از جمله ایراداتی است که فعالان محیط زیست به این طرح وارد می‌کنند.

امیرزاده معتقد است اعطای مالکیت رودخانه به شرکت‌های آب منطقه‌ای، با نفس محیط زیست بودن منابع آبی در تضاد است: «رودخانه یک موجود زنده و پویاست و همواره در طول زمان مسیر و نحوه حیات خود را تغییر می‌دهد و یک مکان با مرزهای مشخص نیست که سند ملکی برای آن صادر شود».

او در توضیحات بیشتری می‌گوید: «علاوه بر آن، نظام طبیعی رودخانه چند جنبه دارد و درواقع اکوسیستم رود فقط شامل آب نیست، بلکه پوشش گیاهی، خاک، موجودات زنده و… در آن وجود دارد. با اعطای سند مالکیت به وزارت نیرو، به رود به صورت یک کانال آب نگاه خواهد شد؛ چراکه این وزارتخانه یک دستگاه فنی و مهندسی است و تخصص محیط‌زیستی ندارد و نمی‌تواند این اکوسیستم را مدیریت کند».

به گفته او، با این کار، دسترسی سازمان محیط زیست به این منابع هم به دلیل مالکیت یک نهاد دیگر قطع می‌شود.

این فعال محیط زیست به عملکرد وزارت نیرو در قبال رودهایی که اکنون در اختیار این نهاد هستند، نقد دارد: «همین الان درباره رودخانه‌هایی‌که در اختیار وزارت نیرو قرار گرفته، ما می‌بینیم بعضی جاها درخت‌های اطراف رود قطع شده است یا به رودخانه دیواره سیمانی یا بتنی تحمیل شده که به صورت مانعی در برابر حفظ پویایی رودخانه عمل می‌کند».

امیرزاده منافع اقتصادی رودخانه را هشدار دیگری می‌داند: «شن و ماسه رودخانه‌ها ممکن است برداشت شود یا اطراف رودها به صورت کارگاه‌های ساختمانی و عمرانی دربیاید. اکنون حاشیه رودخانه جارچود، بعد از پل لوسان، هفت سال است به یک کارگاه تبدیل شده است. خطر نگره سدجویانه با رویکرد درآمدزایی به

می‌افتد، گفت: با تصویب این لایحه، وزارت نیرو در تعیین حریم برای بستر رودخانه اختیار کامل خواهد داشت و به دلیل وجود سند، ادعای مالکیتش بر زمین‌های اطراف رودخانه‌ها امکان‌پذیر می‌شود. این زمین‌ها اکنون در مالکیت کشاورزانی است که سال‌ها بر آن کشت کرده‌اند. اگر وزارت نیرو زمین‌های این کشاورزان را حریم بخواند و بر آن ادعای مالکیت کند، نارضایتی‌های اجتماعی و شکایت‌های حقوقی زیادی شکل خواهد گرفت.

وی در ادامه توضیح داد: بسیاری از زمین‌هایی که اکنون سند رسمی ندارند، به تملک وزارت نیرو در خواهد آمد و نارضایتی کشاورزان را در پی خواهد داشت. تنها دل‌بستگی روستاییان، زمین‌های کشاورزی است. با اجرای چنین طرحی، کشاورزان که سال‌ها در زمین‌هایشان مالک بوده‌اند، به صورت مستاجر وزارت نیرو در خواهند آمد. علاوه بر این موارد نگرانی فعالان محیط زیست از این است که با اعطای مالکیت به وزارت نیرو، حاشیه رودخانه‌ها به طرح‌های گردشگری واگذار شود که منجر به تخریب محیط زیست و فضای بومی رودها می‌شود، ایسن موضوع هم برای گردشگری و هم محیط زیست آسیب‌زاست. کم‌کردن پهنای رودخانه‌ها و افزودن به حریم برای دست‌یابکردن به منافع مالی ناشی از فروش زمین‌ها، دغدغه دیگر فعالان مدنی است.

تدوین لایحه مالکیت بر رودها غیر ضروری است

علاوه بر ابعاد محیط‌زیستی و اجتماعی، آن‌طورکه کارشناسان می‌گویند، لایحه «حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل» از جنبه حقوقی نیز قابل نقد است.

تاکید یک کارشناس ارشد ارزیابی و آمایش سرزمین یافتن پاسخ این پرسش است که ضرورت تدوین و بیکیری برای تصویب این لایحه چیست؟

الهسام فریدونی منظور خود را این‌طور توضیح می‌دهد که به‌رحال هر لایحه‌ای ضرورتی دارد. وزارت نیرو اختیارات لازم برای جلوگیری از سیل و رسیدگی به امور حریم و بستر رودها را دارد و نیازی به مالکیت نیست و بنابراین تدوین این لایحه غیرقانونی به نظر می‌رسد.

او به یک توافق اشاره می‌کند که انعقاد آن محل سؤال است: «وزارت نیرو در سال ۹۷ توافق‌نامه‌ای با سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور منعقد کرد تا از طریق این توافق بتوانند سند مالکیت رودخانه‌های کشور را به دست بیاورد و اکنون در عمل این وزارتخانه سند بسیاری از رودهای کشور را به نام خود درآورده، اما با توجه به اینکه طبق قانون، امکان مالکیت بر اراضی ملی و اموال عمومی وجود ندارد، این مالکیت محل سؤال است.

او از نمایندگان مجلس انتظار دارد به تحقیق و تقصص درباره این مسئله و همچنین مدیریت ناصحیح آب بپردازد: «شسیوه مدیریت بر منابع آبی اکنون مشکلات زیادی را در حوضه‌های آبی کشور به وجود آورده است و نمایندگان مجلس باید به این مسئله بپردازند نه اینکه برای بررسی موضوعی مانند اعطای مالکیت رودها به وزارت نیرو وقت بگذارند».

رودخانه هم وجود دارد».

هشدار درباره بارگذاری‌های اضافه بر رودها و منابع آبی، موضوع دیگری است که کارشناسان معتقدن ممکن است از نتایج تصویب لایحه «حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل» باشد. این وزارتخانه مسئول تأمین و تقسیم آب کشور است و از آنجا که ملاحظات زیست‌محیطی در حیطه دانش او نیست، ممکن است به بارگذاری‌های اضافه بر رودها تن بدهد.

علاوه بر اینها، کارشناسان می‌گویند اعطای سند ملکی رودخانه‌ها به وزارت نیرو می‌تواند مالکیت اراضی ملی را که پیش از این متمرکز و در دست سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور بود، چندانکه کند. این موضوع بین دستگاه‌ها، رقابتی را برای تملک و سندگیری اراضی ملی ایجاد می‌کند و این وهن حاکمیت ملی خواهد بود.

کشاورزان قربانیان اعطای مالکیت رودها به دولت

مسعود امیرزاده به نکته دیگری هم اشاره می‌کند: «شرکت‌های آب منطقه‌ای با وجود اینکه در حال حاضر وظایف حاکمیتی و ملی دارند، اما در بطن خود دارای ویژگی‌های شرکت‌شده که شامل سود و زیان است. موجودیت شرکت‌ها بر سوددهی استوار است و واگذاری مالکیت رودها به آنها، این خطر را به وجود می‌آورد که بخواهند از رودخانه‌ها منافع مالی به دست بیاورند؛ چراکه مالکیت بدون سوددهی برایشان هزینه‌ساز است. ماهیت شرکت‌بودن آنها با مالکیت اموال عمومی در تضاد است و بنابراین شرکت‌های آب منطقه‌ای برای انجام چنین کاری مناسب نیستند».

علاوه بر مشکلات محیط‌زیستی، چالش‌های اجتماعی نیز به دنبال این موضوع رخ می‌دهد.

امیرزاده درباره چالش‌های اجتماعی‌ای که به دنبال تصویب و اجرای لایحه «حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل» اتفاق

اعمال می‌شود، او تأکید دارد که از دیگر ویژگی‌های اصلی اموال عمومی، بر اساس مواد ۲۴، ۲۵ و ۲۶ قانون مدنی، عدم قابلیت تملک خصوصی آنهاست، چه این تملک توسط دولت به‌عنوان یک شخص حقوقی باشد و چه از سوی اشخاص حقیقی دیگر. علاوه بر آن، طبق اصل «عدم اعتبار اماره تصرف»، اموال عمومی علاوه بر اینکه نمی‌تواند به سه مالکیت دولت درآید، حتی اگر در تصرف دولت باشد، به‌واسطه سبق تصرف، امکان مالکیت و صدور سند آن به نام دولت وجود ندارد؛ زیرا مطابق ماده ۳۵ قانون مدنی، تصرفی دلیل بر مالکیت است که تصرف به‌عنوان مالکیت و مشروع باشد.

تدوین این لایحه بدون توجه به سند سیاست‌های کلان نظام قانون‌گذاری ابلاغی سال ۹۸ انجام شده که در آن به‌صراحت بر تطبیق قوانین جدید بر اساس اسناد بالادستی تأکید شده است. این لایحه در تضاد با قانون مدیریت بحران کشور نیز هست که طی آن وزارت نیرو دارای تکالیف متعدد نسبت به بحران سیل است و برای سه دهه مسئولیت کارگروه سیل را داشته است.

به گفته جمالی، در این لایحه، مجوز فروش بستر انهار متروک شهری به وزارت نیرو داده شده که می‌تواند احتمال تعرض به انهار و زمین‌خواری را بالا ببرد. علاوه بر آن تفویض چنین صلاحیت‌ها و اختیاراتی به یک دستگاه دولتی، ماهیت حفاظتی ندارد و با روح و عنوان لایحه نیز در تضاد است.

نکته دیگری که این کارشناس رسمی دادگستری در امور مهندسی آب اضافه می‌کند، مربوط به تکالیف وزارت نیرو در مواجهه با سیل است. وی توضیح داد: در این لایحه تمامی تکالیف و وظایف مطرح وزارت نیرو بر اساس قوانین مرتبط و از جمله قانون مدیریت بحران، در مراحل مختلف مواجهه با سیل به نهادهای دیگری از جمله وزارت کشور و شهرداری‌ها منتقل شده است. این در حالی است که بر اساس ماده ۲۹ قانون توزیع عادلانه آب و بند ۵ ماده ۷ اساسنامه شرکت مدیریت منابع آب ایران؛ مهار سیلاب، مهندسی رودخانه و سواحل و کنترل سیل از وظایف وزارت نیرو و شرکت مدیریت منابع آب عنوان شده است.

او به صراحت گفت: مرور این لایحه این برداشت را ایجاد می‌کند که در تدوین آن منافع محدود سازمانی، مورد توجه بوده، نه مصالح کلان ملی.

به گفته این کارشناس رسمی دادگستری در امور مهندسی آب، در مراحل بررسی این لایحه که در کمیسیون تخصصی زیربنایی و محیط زیست دولت در جریان بود، دیگر سازمان‌های مرتبط و هیئت ویژه گزارش ملی سیلاب‌های سال ۹۸ در نامه‌ای رسمی مخالفت خود را نسبت به این لایحه اعلام کرد و درخصوص تبعات آن هشدار داد، پس از این مخالفت‌ها در مرحله اول، این لایحه از دستور کار کمیسیون خارج شد.

جمالی در ادامه صحبت‌های خود شرح داد که پس از حدود یک سال با ورود معاونت حقوقی ریاست‌جمهوری وقت به ماجرا، دوباره موضوع در کمیسیون مطرح و با چند تغییر کوچک نسبت به متن اولیه و البته باقی‌ماندن ابهامات اصلی از جمله موضوع مهم مالکیت به‌عنوان لایحه تقدیم مجلس شد.

جمالی بیان کرد: لایحه اخیر نمتنها هیچ توانایی و قابلیت بیشتری نسبت به قوانین موجود در مواجهه مؤثر با سیل و کاهش خطرات آن ایجاد نمی‌کند، بلکه حتی نوعی عقبگرد در این حوزه است. اینکه بخش عمده‌ای از مواد این لایحه مانند ماده ۱۴ و تبصره ۲۱ این ماده، تکرار مواد و تبصره‌هایی از قانون توزیع عادلانه آب ۱۳۶۱ و آیین‌نامه تعیین حریم و بستر مصوب ۱۳۷۹، است شاهدهی بر این مدعاست.

طبق نظر این کارشناس حقوقی در امور آب، لایحه حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل تقلیل موضوع پیچیده و چندوجهی سیل، ساده‌سازی مسئله و آدرس‌دهی غلط به مدیران، برنامه‌ریزان، قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران است و فقط مسئله و مسئولیت را از جایی به جای دیگر منتقل می‌کند و به حل آن منجر نمی‌شود.

جمالی تأکید دارد که با توجه به تجربیات قبلی، در شرایط کنونی انجام اصلاحات ساختاری با هدف اجرایی‌سازی قوانین موجود و ارتقای سطح مدیریت با بهره‌گیری از نیروهای متخصص و متنوع، اولویت بالاتری برای مواجهه با سیل و کاهش خسارت دارد.

او هشدار داد: در صورت قانونی شدن این لایحه پرابهام، قطعاً

در سال‌های آینده، دسآوی قضائی افزایش می‌یابد و با توسعه

نارضایتی‌های ذی‌نفعان، مالکان مجاور و بهره‌برداران قانونی

منابع آبی، بروز چالش‌های امنیتی و اجتماعی در سطح کشور

محتمل است.

جهان، اعلام کرد: مواجهه با آلودگی هوا در کشورهای توسعه‌یافته چهارمین عامل مرگ در جهان پس از خطرات متابولیک، رژیم غذایی و دود سیگار است. این در حالی است که در کشورهای درحال‌توسعه، آلودگی هوا سومین ریسک‌فاکتور مرگ است و در سال ۲۰۱۹ از هر ۹ مرگ، یک مورد به علت آلودگی هوا رخ داده

عکس: مصطفی رودکی، تبرا

در فضای باز در سطح شهر خودداری کنند؛ چراکه هوا درحال حاضر با توجه به هشدارها برای افراد مختلف و به‌ویژه سالمندان، کودکان و افراد با سابقه بیماری‌های قلبی و تنفسی مناسب نیست. همچنین هماهنگی‌های لازم با دیگر دستگاه‌ها از جمله اورژانس و… نیز انجام شده که در صورت لزوم اقدامات لازم را انجام دهند».

با وجود آنکه آلودگی هوا، مشکل اغلب شهرهای بزرگ است اما میزان امکانات برای کنترل آن در سال‌های اخیر در کشور تغییر چندانی نکرده و همین منجر به عوارض جسمانی برگشت‌ناپذیر مخصوصاً برای گروه‌های حساس بوده است. عباس شاهشویی، رئیس گروه سلامت هوا و تغییر اقلیم وزارت بهداشت هم در گفت‌وگوی که با ایسنا داشت، با بیان اینکه آلودگی هوا یکی از عوامل خطر زیست‌محیطی مهم است و جوامع از طریق کاهش سطح آلاینده‌های هوا می‌توانند بار بیماری‌های مربوط به سکنه مغزی، بیماری قلبی، سسرطان ریه و بیماری‌های تنفسی حاد و مزمن را کاهش دهند، اعلام کرد: رهنمود سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۰۵ نشان می‌دهد کاهش غلظت ذرات PM10 از ۷۰ میکروگرم در مترمکعب به ۲۰ میکروگرم در مترمکعب، میزان مرگ را ۱۵ درصد کاهش می‌دهد. سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۱۹ تخمین زده بود که آلودگی هوای آزاد و داخل در مناطق شهری و روستایی سالانه منجر به بیش از هفت میلیون مرگ زودرس می‌شود.

همچنین بر اساس گزارشی در سال ۲۰۱۹ مشخص شد که در جهان به‌طور میانگین حدود ۵۴ درصد از مرگ‌های زودرس مربوط به آلودگی هوا در فضای آزاد به دلیل بیماری ایسکمیک

آلودگی، خطرناک‌تر از ایدز و مالاریا

آلودگی هوا و جان شهرنشینان

شرق؛ چند سالی است که شروع فصل سرد سال را با هوایی مملو از آلودگی تجربه می‌کنیم و یابیز امسال هم از این قاعده مستثنا نیست. طبق اعلام سازمان هواشناسی از عصر شنبه ۲۸ آبان تا ظهر چهارشنبه دوم آذر به دلیل یابداری نسبی جو و عدم وزش باد آلودگی قابل‌ملاحظه‌ای را در اکثر نقاط آسمان تهران شاهد خواهیم بود. براساس صحبت‌های رئیس گروه سلامت هوا و تغییر اقلیم وزارت بهداشت، «هفت میلیون مرگ زودرس سالانه به دلیل آلودگی هوا در دنیا، داریم و تعداد مردمی که در جهان سالانه از آلودگی هوا می‌میرند، بیش از شش برابر تعداد مردمی است که از مالاریا و بیش از چهار برابر مردمی است که از ایدز می‌میرند».

موضوع آلودگی هوا و راهکارهای مقابله و کنترل آن، همیشه روی میز مسئولان شهرداری و شورای شهر بوده و حتی برای کاهش آلودگی شهردار تهران وعده داده تا پایان سال آمار اتوبوس‌های فعال را به پنج‌هزار و ۵۰۰ دستگاه خواهد رساند، اما نه خبری از اتوبوس‌های تازه‌نفس دولتی در ایستگاه‌های اتوبوس است و نه اتوبوس‌های تعمیرشده سبب شده مسافران در ایستگاه‌های اتوبوس کمتر منتظر بمانند.

حامد یزدی‌مهر، مدیر کل بحران استان تهران، اعلام کرده است: «برابر پیش‌بینی‌های انجام‌شده به دلیل آنباشت آلاینده‌ها، افزایش شاخص‌های آلودگی جو و کاهش کیفیت هوا در حد ناسالم برای گروه‌های حساس و در صورت مهار نشدن منابع آلاینده‌های ثابت و متحرک، در بعضی ساعت‌ها کاهش کیفیت هوا در برخی مناطق در حد ناسالم برای تمام گروه‌ها را شاهد خواهیم بود. در همین راستا نیز به مردم توصیه می‌شود که از رفت‌وآمد غیرضروری و بلندمدت